

2. Злотніков А.Л. Особливості емоційної стійкості курсантів в процесі професійної військово-професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.09 “Психологія праці в особливих умовах” / А.Л. Злотніков. – Х., 2004. – 20 с.

3. Нікіфорова Л.Б. Формування емоційної культури майбутніх менеджерів у навчально-виховному процесі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 “Теорія та методика виховання” / Л.Б. Нікіфорова. – Х., 2009. – 22 с.

4. Подляшаник В.В. Особливості проявів емоційної стійкості особистості співробітників митної служби у соціально-складних ситуаціях : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.05 “Соціальна психологія, психологія соціальної роботи” / В.В. Подляшаник. – К., 2008. – 20 с.

5. Рева О.М. Формування емоційної стійкості у ранньому юнацькому віці : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 “Педагогічна та вікова психологія” / О.М. Рева. – К., 2008. – 20 с.

6. Ульянова В.С. Виховання емоційної сфери молодших школярів засобами театрального мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 “Теорія та методика виховання” / В.С. Ульянова. – Х., 2011. – 20 с.

СТЯГЛИК Н.І.

КОНСУЛЬТУВАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ РІЗНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Сьогодні робить нас свідками створення в Україні нової системи вищої освіти, орієнтованої на входження у світовий освітній простір. Цей процес супроводжується суттєвими змінами в педагогічній теорії та практиці навчально-виховного процесу ВНЗ. Саме цим зумовлена потреба викладача орієнтуватися в широкому спектрі сучасних інноваційних технологій, ідей і шкіл. Зараз бути педагогічно грамотним фахівцем неможливо без оволодіння освітніми технологіями.

Поняття “педагогічна технологія” розглядається в працях В. Безпалька, В. Бехтерева, В. Євдокимова, Т. Ільїної, М. Кларіна, І. Лернера, В. Паламарчука, О. Пехоти, І. Прокопенка, Г. Селевка, С. Сисоєвої, О. Філатова, Д. Чернілевського та ін. У зарубіжній педагогічній теорії та практиці проблеми педагогічних технологій представлено в дослідженнях таких учених, як: С. Ведемейер, Г. Веллінгтон, М. Вульман, М. Кларк, П. Мітчел, Ф. Персиваль, С. Сполдінг, Р. Томас та ін.

Теоретичні й практичні аспекти інноваційних педагогічних технологій організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах розглядались у дослідженнях О. Гохберг, І. Козловської, А. Слободенюка, інноваційні технології професійної підготовки майбутніх учителів – у працях І. Богданової.

У сучасній педагогічній теорії і практиці існує багато варіантів педагогічних технологій. Кожна з них має свої особливості, принципи, програмно-методичне забезпечення.

Основою навчання є взаємодія викладача і студентів, регламентована часом, простором, способом та формою організації навчально-виховного процесу. Однією з форм навчання, що забезпечує особистісний підхід до студента (врахування його інтересів, потреб, здібностей, можливостей), є консультація. Вона

є також допоміжною й супутньою до інших форм навчання, забезпечуючи якість, цілісність та ефективність цього процесу.

Мета статті – розкрити особливості використання консультації як однієї з форм навчання в умовах різних технологій навчання у вищих навчальних закладах.

Сучасне суспільство водночас із технічними досягненнями, пов'язаними із широкими можливостями отримання, оброблення, обміну й поширення інформації, зумовлюють необхідність постійного підвищення рівня освіти. Виникає об'єктивна потреба розробки та впровадження освітніх технологій, які б розв'язували питання відкритості освіти, можливості здобувати вищу освіту протягом життя тощо.

Вважаємо за доцільне розглянути технології дистанційного, кредитно-модульного та проблемного навчання як найбільш поширені в практиці вищої школи.

Технологія *дистанційного навчання* виникла досить недавно, її поява – закономірний етап розвитку та адаптації освіти до сучасних умов. Питання теорії й практики дистанційного навчання, розглядаються в працях В. Бикова, Р. Гуревич, Т. Гусак, В. Жулькевської, І. Кліменко, К. Корсак, Н. Корсунської, В. Кухаренко, Л. Лещенко, М. Михальченко, Т. Олійник, А. Петренко, В. Рибалка, Н. Сиротенко, П. Таланчука, М. Танась, О. Третяка, В. Шейко та ін.

Ця форма здобуття освіти базується на принципі самостійного вивчення предметів студентом, вона використовує кращі традиційні й інноваційні методи, засоби та форми навчання, засновані на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях. Умови навчання характеризуються тим, що студенти віддалені від викладача в просторі та/або в часі, але вони мають можливість у будь-який момент підтримувати діалог за допомогою засобів телекомунікацій [6].

Студенти *дистанційної* форми навчання можуть навчатися за індивідуальними планами без встановлення обов'язкових строків завершення навчання, отримуючи індивідуальні *консультації* викладача в ході всього навчального процесу.

Навчальний процес дистанційної освіти ґрунтується на поєднанні аудиторної роботи (лекції, практичні заняття, колоквиуми, консультації, заліки, іспити) зі студентами і самостійної роботи. Перевагами нових технологій є зручність та наочність викладу матеріалу, легкість його переміщення, можливість швидко знайти потрібну інформацію, показати досліджуваний процес або явище в динаміці.

Розвиток дистанційних технологій зумовив створення електронних курсів навчальних дисциплін, використання яких потребує окремої *консультації* викладача. При *дистанційному* навчанні *консультація* стає індивідуальною формою занять за допомогою електронної пошти. Використання інформаційних технологій певною мірою полегшує роботу викладача, змінюючи його роль у навчальному процесі – на нього покладаються координація пізнавального процесу, коригування курсу навчання, консультування при складанні індивідуального навчального плану, керівництво навчальними проектами, навчальними групами взаємопідтримки; надання допомоги студентам у їхньому професійному самовизначенні. Таким чином, в умовах *дистанційного* навчання *консультація* стає

провідною формою взаємодії між викладачем і студентом, виконуючи завдання організації навчання та контролю за його результатами.

Консультації необхідні також у процесі організації модульного навчання з метою підвищення ефективності навчання, подолання труднощів при вивченні окремого модуля, узгодження матеріалу з іншими навчальними дисциплінами, підготовки до контрольної перевірки знань тощо.

Модульна технологія навчання досліджувалася в працях А. Алексюк, І. Васильєва, В. Гарєєва, Б. Гольдшмидт, В. Зінкевичус, А. Казановського, Л. Костельної, С. Куликова, Л. Романішиної, М. Чошанова та ін.

Кредитно-модульна (кредитно-трансфертна) система планування навчального процесу та оцінювання знань студентів є одним з ключових моментів Болонського процесу. Кредитно-модульна система як модель організації навчального процесу у вищих навчальних закладах ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та європейської системи трансферу кредитів – ECTS [2].

Модульне навчання передбачає таку організацію процесу, за якої викладач і студенти працюють з навчальною інформацією, поданою у вигляді окремих модулів. Кожен модуль характеризується завершеністю й відносною самостійністю. Сукупність таких модулів становить єдине ціле при розкритті навчальної теми чи всієї навчальної дисципліни. Наприклад, цільовий модуль дає перше уявлення про нові об'єкти, явища чи події. Проведення *консультацій* під час або після завершення цільового модуля сприяє знаходженню місця отриманої інформації в загальній системі знань. Другий, інформаційний, модуль являє собою систему необхідної інформації у вигляді розділів, параграфів книги, комп'ютерної програми. *Консультування* під час цього етапу сприяє організації оптимального опрацювання інформації. Третій, операційний, модуль охоплює увесь перелік практичних завдань, вправ і запитань для самостійної роботи з використанням отриманої інформації. На цьому етапі *консультування* допомагає оцінити й удосконалити практичні навички й уміння. Модуль для перевірки результатів засвоєної інформації може бути представлений системою питань для заліку, іспиту, тесту чи творчих завдань. Проведення *консультування* під час контрольного модуля сприяє узагальненню, структуруванню отриманих теоретичних знань і практичних умінь. Використання *консультування* в процесі *модульного* навчання допомагає сприймати навчальний предмет цілісно, адже неможливе якісне засвоєння дисципліни без засвоєння окремого навчального модуля. Крім того, модулі можуть бути індивідуалізованими, що дає змогу кожному студенту використовувати найбільш прийнятний для нього спосіб учіння з тим чи іншим набором засобів навчанням (прослуховування магнітної стрічки, читання тексту, аналіз креслень, перегляд кінофільму, вивчення реальних об'єктів тощо), обирати найсприятливіший темп вивчення кожного окремого модуля.

У системі модульного навчання інформація не повідомляється студентам у готовому вигляді, а розкривається в процесі їхніх власних дій над матеріалом. Процес навчання є не окремими ізольованими діями, а системою дій з певною ло-

гікою зв'язного запам'ятовування. На оглядових лекціях, що проводяться до вивчення модуля, студент знайомиться з основними поняттями, йому повідомляється узагальнювальна мета, після чого він самостійно опрацьовує необхідний матеріал за обраним рівнем складності. Оптимальній організації самостійної роботи можуть сприяти оглядові *консультації* викладача для групи студентів чи індивідуальні [3].

Консультація як форма організації навчання сприяє координуванню студентської самостійної діяльності, частка якої збільшується під час модульного навчання. Зважаючи на обсяг і зміст інформації, виникає потреба в *консультуванні* з приводу *правильної роботи з інформацією* (її пошук, перевірка достовірності, обробка, збереження, використання). Наявність комп'ютерних технологій дає викладачам змогу проводити *дистанційне консультування* студентів. Консультації в процесі організації модульного навчання допомагають долати труднощі при вивченні окремого модуля, узгоджувати матеріал з іншими навчальними дисциплінами, готуватися до контрольної перевірки знань.

Отже, консультування в умовах кредитно-модульної технології навчання сприяє якісній організації самостійної роботи й забезпечує ефективну роботу з інформацією.

У вищих навчальних закладах поширена технологія проблемного навчання, висока ефективність якої ні в кого з науковців та викладачів сучасної школи не викликає сумніву.

Вагомий внесок у розвиток теорії й методики розв'язання питань проблемного навчання зробили такі вітчизняні вчені в галузі педагогіки та психології, як: А. Алексюк, А. Брушлинський, В. Євдокимов, І. Ільницька, І. Лернер, В. Лозова, С. Максименко, М. Махмутов, Н. Менчинська, Л. Момот, В. Паламарчук, М. Скаткін, А. Фурман, І. Харламов, Т. Шамова, Г. Щукіна та ін.

Сьогодні під проблемним навчанням розуміють таку організацію навчальних занять, що передбачають створення під керівництвом викладача проблемних ситуацій і активну самостійну діяльність студентів по їх розв'язанню, результатом якої є творче оволодіння знаннями, навичками, уміннями та розвиток розумових здібностей [6].

Аналіз науково-педагогічної літератури дає змогу назвати загальні функції проблемного навчання:

- засвоєння студентами системи знань і засобів розумової практичної діяльності;
- розвиток пізнавальної самостійності й творчих здібностей студентів;
- виховання навичок творчого засвоєння знань (застосування окремих логічних прийомів і способів творчої діяльності);
- виховання навичок творчого застосування засвоєних знань у новій ситуації й уміння вирішувати навчальні проблеми;
- формування й накопичення досвіду творчої діяльності (оволодіння методами наукового дослідження, розв'язання практичних проблем і художнього відображення дійсності).

Структура проблемного навчання включає такі етапи: створення проблемної ситуації, формулювання проблеми, висунення гіпотез, перевірка висунутих гіпотез, аналіз результатів перевірки гіпотез, висновок і узагальнення, повернення до проблемної ситуації. Консультація викладача має допомогти студентам опанувати знання й відпрацювати вміння на кожному із цих етапів. Показниками пізнавальної активності студентів є характер розумових операцій, які вони виконують, і результати самостійної творчої діяльності в процесі навчання. Кожний наступний рівень містить усі ті вміння, які необхідні для виконання самостійних дій більш низького рівня. Таким чином студент повинен навчитися робити висновки, спираючись на життєві спостереження й аналіз фактів; обґрунтовувати гіпотези фактами й висновками; визначати гіпотези доведення та обґрунтування [4]. Викладач, у разі потреби, консультиє студентів, допомагаючи знайти зв'язки між явищами, що розглядаються або слугують базою проблемного завдання. Вивчення навчальної дисципліни здійснюється при активній позиції студентів, адже пізнавальна проблемна ситуація пов'язана з труднощами, які вони не можуть вирішити на основі наявної системи знань. Для розв'язання проблеми студент має аналізувати дані, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, систематизувати інформацію, порівнювати, робити висновки. Цим прийомам розумової роботи слід учити й систематично перевіряти їх сформованість під час проведення консультацій, у процесі творчої діяльності з набуття й перевірки знань. У разі виникнення у студентів питань викладач консультиє й допомагає в пошуку додаткової літератури з певного питання.

Обмежений час аудиторних занять не передбачає миттєвого вирішення проблемної ситуації, яка потребує здійснення певного процесу мислення (аналізу, узагальнення тощо), індивідуального для кожного окремого студента. Тому актуальним стає проведення консультаційних занять, які сприяють розв'язанню проблемних ситуацій тими студентами, які зазвичай лишаються свідками, а не учасниками вирішення проблемних ситуацій. Крім того, проведення консультивання дає змогу використовувати проблемні питання для диференційованих груп студентів. Стимулювання студентів до вирішення проблемних питань і завдань сприяє залученню їх до навчальної діяльності [4].

Крім того, використання проблемних питань і завдань у консультиванні створює умови для виявлення рівня розуміння студентами навчального матеріалу, свідомого засвоєння. Уміння узагальнювати, застосовувати загальні закономірності до тлумачення окремих фактів, уміння вільно користуватися знаннями в різних ситуаціях – один з головних показників рівня розуміння навчального матеріалу.

Аналізуючи діяльність студента з вирішення проблемних питань і завдань, викладач визначає індивідуальні особливості його творчої діяльності, рівень пізнавальної активності й самостійності студента.

Як свідчить огляд сучасних публікацій з теорії навчання, за допомогою проблемного навчання реалізується ідея активізації навчальної діяльності студентів. Мета технології проблемного навчання полягає не лише в результаті засвоєння сис-

теми знань, а й у самому процесі пошуку, отримання цих результатів, формування пізнавальної самостійної діяльності студентів, розвитку їх творчих здібностей [1].

Висновки. Таким чином, місце консультації у навчальному процесі визначається якістю засвоєння навчальної програми студентами. Разом з тим, консультація – це не тільки засіб компенсації недоробок, а й складова процесу навчання, органічно пов'язана з вивченням нового матеріалу, його осмисленням, закріпленням і застосуванням.

Зважаючи на свою сутність та призначення, консультації можуть приймати доволі різноманітні форми: очна – заочна – дистанційна; екстрена – короткострокова – довгострокова (залежно від навчального предмета, тематики та змісту питань, що виникли в студентів у процесі навчання); індивідуальна – групова (залежно від кількості студентів). Залежно від дидактичної мети можна виділити: вступні або попередні консультації, що передують вивченню нового матеріалу; поточні консультації проводяться паралельно з аудиторним вивченням навчальної програми з метою корекції окремих навчальних умінь студентів, більш глибокого розгляду найбільш важливих і складних питань досліджуваного матеріалу; заключні консультації, що проводяться після вивчення окремої теми або розділу програми.

Серед перспектив подальших досліджень – вивчення питань діагностики потреб студентів для цілеспрямованого проведення консультування.

Література

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої школи: Модульне навчання : курс лекцій / А.М. Алексюк. – К., 1993. – 220 с.
2. Болонський процес, інтеграція в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://scines.ru-Образовательные программы>.
3. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи : метод. посіб. для студентів магістратури / С.С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
4. Лозовая В.И. Использование проблемных вопросов и заданий для проверки и оценки знаний учащихся : дис. ... канд. пед. наук / В.И. Лозовая. – Х., 1972. – 230 с.
5. Стефаненко П.В. Теоретичні і методичні засади дистанційного навчання у вищій школі : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / П.В. Стефаненко. – К., 2002. – 37 с.
6. Топузов О.М. Методичні основи проблемного навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 [Електронний ресурс] / О.М. Топузов. – Режим доступу: <http://librar.org.ua/>.

ТЕМЧЕНКО О.В.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЯКОСТЕЙ УЧИТЕЛЯ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Оновлення суспільства, а тим паче його радикальна зміна, – суперечливий, складний і тривалий процес, пов'язаний з пошуком нових шляхів, засобів здійснення перетворень у всіх сферах життєдіяльності людей. Це зумовлює необхідність творчої участі в цьому процесі всіх громадян держави, оскільки недостатня креативність, відсутність ефективних стимулів її розвитку й реаліза-